

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ У ВНЗ

У статті проведено аналіз сучасних проблем адаптації першокурсників до навчання у вищій школі та можливих чинників, що впливають на їх подолання.

Ключові слова: адаптація, першокурсники, кредитно-модульна система, навчальна діяльність.

Постановка проблеми. Реформування вищої освіти в Україні обумовлює необхідність розробки механізмів життєдіяльності вищого навчального закладу (ВНЗ), одним із аспектів якого є проблема ефективного відбору абітурієнтів і їх подальшої адаптації до особливостей навчання в даному ВНЗ, що забезпечить якісну підготовку спеціалістів.

Специфіка процесу адаптації студентів у ВНЗ визначається різницею в методах навчання в середній та вищій школах. Проходить чимало часу, перш ніж студент пристосується до нових вимог навчання у ВНЗ. Як наслідок – істотні відмінності в результатах навчання однієї і тієї ж людини у школі та ВНЗ. Звідси, як показує наш досвід, і низька успішність на першому курсі, особливо у першому модулі.

Крім того, слабка наступність між середньою і вищою школою, своєрідність методики та організації навчального процесу у ВНЗ, великий обсяг інформації, відсутність навичок самостійної роботи викликають велике емоційне напруження, що нерідко призводить до розчарування у виборі майбутньої професії. Виникає проблема організації навчальної діяльності першокурсників, яка б забезпечила належною мірою їх адаптацію до специфічних умов вищої школи.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема адаптації студентів до навчально-виховного процесу у ВНЗ усестороннє розглядалась та розглядається багатьма вченими. Доречно згадати хоча б таких дослідників, як Т.П. Браун, В.Г. Васянович, О.С. Галус, С.О. Гура, Л.І. Дябел, А. Ц. Ердинєв, Н.В. Кузнецова, Г.П. Левківська, В.Ю. Лесвий, Д.Д. Наурузбаєв, Л.Л. Петльова, С.І. Сільверстов, В.П. Шпак, В.С. Штифурак, та інших. Ми підтримуємо думку Н.В. Кузнецової, що проблема адаптації студентів-першокурсників до умов вищої школи є однією з найважливіших загальнотеоретичних проблем і до теперішнього часу є традиційним предметом дискусій, оскільки відомо, що адаптація молоді до студентського життя – складний і багатогранний процес, що вимагає залучення соціальних і біологічних резервів ще не до кінця сформованого організму. Прискорення процесів адаптації першокурсників до нового для них способу життя і діяльності, дослідження психологічних особливостей, психічних станів, що виникають у навчальній діяльності на початковому етапі навчання, а також виявлення педагогічних і психологічних умов активізації даного процесу є надзвичайно важливими завданнями [1].

Метою статті є аналіз сучасних проблем адаптації першокурсників до навчання у вищих навчальних закладах освіти та можливих чинників, що впливають на їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Проблема адаптації до навчання у вищому навчальному закладі пов'язана з процесом "входження" вчорашнього учня в систему відносин ВНЗ, труднощами першого року навчання і подальшим розвитком особистості, від якого залежить професійне самовизначення, якість засвоєння навчальних дисциплін, кар'єра та особистий розвиток майбутнього фахівця. Адаптація до навчального процесу у ВНЗ – багатоаспектне питання, яке пов'язане зі знайомством з новим колективом, пристосуванням до нових умов і до рівня отримання знань, зі зміною методів навчання, збільшенням обсягу інформації та кількості дисциплін, які не вивчалися у школі, знайомством з викладачами університету та їх вимогами до засвоєння навчального матеріалу [2].

Перший рік навчання студента в будь-якому ВНЗ по праву вважається найбільш проблематичним. Успішна адаптація першокурсника у ВНЗ є запорукою його подальшого розвитку як людини, як майбутнього фахівця.

Саме на викладачів, які працюють на початкових курсах навчання, зокрема у технічних ВНЗ це викладачі фундаментальних, гуманітарних та загальнотехнічних дисциплін, лягає відповідальність за вирішення проблеми адаптації студентів у стінах ВНЗ. Але, ця проблема досить часто випадає з поля зору викладачів. Як правило, викладач зосереджує увагу на викладі теоретичного матеріалу чи його практичного застосування й поза увагою залишаються поради щодо конспектування, роботи з навчальною та науковою літературою, організації самостійної роботи у процесі підготовки до занять.

Студенти, які вступили на перший курс, занурюються у світ небезпечної свободи, особливо це стосується тих, які "із під батьківського крила" потрапляють у гуртожиток, або на квартиру, де немає ніякого контролю ні з боку батьків, ні з боку вчителів, що характерно було у шкільному навчальному процесі. Вони відчують себе дорослими, але використання отриманої свободи в більшості випадків відбувається за методом "проб та помилок". Відсутність досвіду організації побуту самостійного життя впливає на сприйнятті змісту та організації навчального процесу в ВНЗ. Наш досвід свідчить про те, що

адаптаційні процеси здійснюються на тлі характерних вікових проявів. Внутрішня тривожність або, навпаки, спокій є показниками морально-психологічного стану першокурсника. Зміна середовища, новий розпорядок роботи, нові вимоги до організації діяльності, безпосереднє оточення і контакти – все це об'єктивно впливає на настрій та працездатність. Труднощі очікують не тільки студентів, які опинились без нагляду батьків, а й першокурсників, які живуть з батьками. Треба згадати ще один факт – відношення батьків до того, що їх колишній школяр вже є студентом. Психологічно вони вважають його дорослою людиною, яка відповідально має ставитись до навчання. Але лише 27% батьків (результати нашого опитування) розуміють, що їх студент ще не має бажаного рівня відповідальності та самостійності.

Виокремимо основні проблеми, які має подолати при отриманні студентського квитка першокурсник у ВНЗ. По-перше, це кардинальна зміна змісту та обсягу навчального матеріалу, специфічні форми занять, нові професійні і предметні термінології, відсутність навичок самостійної роботи, тощо. Першокурсникам не вистачає різних умінь і навичок, які необхідні у ВНЗ для успішного виконання програми. По-друге, змінюються норми поведінки в ВНЗ, взаємини "вчитель – учень" на "викладач-студент", "студент-студент" – де успіх одного впливає на іншого не завжди позитивно (суперництво за отримання стипендії) і т.д. Всі ці труднощі адаптаційного періоду різні за своїм походженням, одні з них мають об'єктивний характер, інші – суб'єктивний.

Отже, необхідно оптимізувати навчальний процес на основі особисто орієнтованої суб'єкт – суб'єктної моделі педагогічної взаємодії, створити такі психолого-педагогічні умови, що супроводжують студентів у рамках взаємоповаги автономії кожного суб'єкта спілкування, складають єдиний психологічний простір для успішного досягнення кінцевого результату навчання. У процесі особисто орієнтованого навчання відбувається спільне з викладачем вироблення і постановка цілей і задач, які визначають стратегію і тактику спільної з викладачем роботи і самоосвіти студента.

Одна з головних проблем, з якою студенти стикаються, поступивши в ВНЗ, необхідність працювати не тільки на заняттях в університеті, але й самостійно вивчати матеріал, користуючись бібліотеками, Інтернетом та іншими засобами. Адже значна роль в навчальному процесі ВНЗ, згідно до Болонського процесу, а саме завершення переходу до трициклової системи, використання кредитів ECTS ("Бухарестське комюніке" від 29 квітня 2012 року) відводиться самостійній роботі студента. Крім того, кредитно-модульна система організації навчально-виховного процесу принципово відрізняється від традиційної системи. Зміст навчання поданий у закінчених самостійних модулях, які одночасно є банком інформації і методичними вказівками щодо її застосування. В основі навчання лежать суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами, і цим забезпечується самостійність, усвідомлене досягнення певного рівня в навчанні. Стосунки між учасниками педагогічного процесу набувають характер співпраці, а управлінська діяльність на всіх рівнях трансформується із суб'єктивно-об'єктивних в суб'єктивно-суб'єктивні на рефлексивному підґрунті.

Які ж оптимізаційні чинники можуть наблизити рівень адаптованості першокурсників у ВНЗ до бажаного? На наш погляд базовими, або ключовими для сучасного стану організації навчально-виховного процесу у ВНЗ є декілька досить реальних, дієвих чинників, впровадження яких оптимізує процес адаптації першокурсників у ВНЗ, зокрема підвищить рівень їх навчальної діяльності.

По-перше, треба зазначити, що сучасна модульно-рейтингова система оцінювання, що забезпечує регулярний контроль процесу навчання студентів в кожному модулі, тим самим орієнтує їх на систематичну роботу протягом семестру є однією з організаційно-педагогічних умов, яка схожа на шкільну тому сприяє адаптації першокурсників у ВНЗ.

По-друге, бурхливий розвиток інформаційних комп'ютерних технологій провокує розвиток інноваційних педагогічних технологій із застосуванням інтерактивних методів навчання з професійною спрямованістю де є елементи змагання (в тому числі й при навчанні фундаментальних, гуманітарних дисциплін в технічному ВНЗ) впливає позитивно не тільки на мотивацію студентів до вивчення дисциплін та формування у них професійної спрямованості, а й на набуття комунікативних навичок, які допомагають адаптуватись в академічній групі. Треба зазначити, що у першокурсників водночас з пристосуванням до нових форм та умов навчання відбувається формування професійного інтересу до обраної спеціальності. Оволодіння навичками навчання і перше ознайомлення з професією – найважливіші чинники в процесі адаптації. Якщо студент самостійно, тільки за власним бажанням, визначився у виборі професії, усвідомив її значення для свого майбутнього життя, то навчання у ВНЗ буде цілеспрямованим і продуктивним. Але кількість таких студентів за останні роки складає лише 11% (результати наших досліджень 2011-2012 років). Причина тому – вступ до ВНЗ за результатами ЗНО (78% – першокурсників технічного ВНЗ обрали цю професію тільки тому, що не вистачило балів за сертифікатами туди, куди вони бажали вступити). Крім того, якщо навчання на першому курсі відбувається за традиційною академічною методикою лише 9% з таких студентів задоволені випадковим вибором майбутнього фаху. Застосування інноваційних технологій навчання з професійною спрямованістю викладання фундаментальних дисциплін в технічному ВНЗ підвищує цей відсоток до 38% в кінці першого курсу.

По-третє оперативна обробка результатів і своєчасна корекція ходу навчального процесу стимулюють мотивацію студентів до успішної роботи в аудиторії і, що суттєво, в позааудиторній самостійній роботі. Але саме викладачі, які викладають дисципліни на першому курсі мають проводити вступні лекції, де розповідатимуть не тільки про специфіку та важливість набуття знань, умінь та навичок з дисципліни, а й надавати поради студентам, заохочувати їх до організації власної навчальної діяльності.

Висновки. Отже, основною метою створення умов адаптації є визнання самооцінки особистості кожної людини, її права на розвиток і прояв індивідуальності. Виявлення труднощів, які виникають перед студентами на першому курсі у вищому навчальному закладі, і визначення шляхів їх подолання дозволить підвищити активність студентів у набутті якісних знань, вмінь та навичок, що сприятиме уникненню відрахування студентів на першому курсі. Крім того, з метою прискорення адаптації першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі необхідно всім учасникам навчально-виховного процесу ВНЗ з перших днів навчання надавати допомогу студентам, спрямовану на подолання труднощів, що виникають в усіх аспектах їхньої адаптації. Індивідуальний підхід до кожного – це основний принцип роботи викладачів та кураторів, які працюють з ними. Вони мають знайти спільну мову з кожним, поговорити відверто, дати пораду або рекомендації як до вивчення дисциплін так і організації їхнього дозвілля, розвинути об'єктивне оцінювання своїх знань і можливостей.

Використані джерела

1. Кузнецова Н.В. Условия адаптации первокурсников к учебному процессу в Благовещенском филиале СГА [Електронний ресурс] / Н. В. Кузнецова – Режим доступу: http://www.sga.su/arch/2007/konf_mKuznetsova.htm
2. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти / Левківська Г.П., Сорочинська В.С., Штифурак В. С. – К., 2000. – 102 с.

Petruk V., Lyahovchenko N.

ADJUSTMENT PROBLEMS OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

The article analyzes the current problems of adaptation to teaching freshmen in high school so the possible factors that influence their decision.

Key words: *adaptation, freshmen, credit-modular system, learning activities.*

Стаття надійшла до редакції 11.03.13

